

Endüstriyel Hammaddelerin Yasal Durumu

"Taşocakları Nizamnamesi — 6 Haziran 1317 (1901) Madde 30 — Her kim arazii hâlizade ve kura ve kasabağa ve sair umuma ait arazide mevadî sabıkada muharrer seriate tevfikân ruhsatname istihsal etmeksizin ocak küşad ve imâl eder ise kendisinden beş Osmanlı Lirasından yirmibeş Osmanlı Lirasına kadar cezayı nakdi alındıktan başka küşad eylediği ocak zapt ve yirmisekizinci maddede gösterilen seriate tevfikân bilmüzayede ihale kılınır."

DURSUN BAŞTANOĞLU

Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, Ankara

GİRİŞ

Yukarıdaki madde 1317 (1901) tarihli Taşocakları nizamnamesinden alınmıştır ve 1978 yılında da yürürlüktedir. Endüstriyel Hammaddelerin bir bölümü, bugün hala yasal yönden adı geçen "Nizamname" nin denetimindedir.

Daha önceki yazılarda Endüstriyel Hammaddeler'in tanımlı, sınıflaması ve üretimi konularına değinilmişti. Yazının bu bölümünde de Endüstriyel Hammaddeler'in yasal durumu ve bununla ilgili sorunlar tanıtılacak, Maden Yasası ile Taşocakları Nizamnamesi'ne tabi hammaddelerin ayrı ayrı sıralamaları yapılacaktır.

MADEN YASASI KAPSAMINDAKİ ENDÜSTRİYEL HAMMADDELER

Bugün geçerli olan 1954 yılında yürürlüğe girmiş 6309 sayılı Maden Yasası'nın 1963 tarih ve 271 sayılı yasayla değişik birinci maddesinde, yasa kapsamına giren metal ve metal dışı bütün maddeler maden sayılmıştır. Buna göre maden sayılan Endüstriyel Hammaddeler şunlardır:

"Sodyum, potasyum, magnezyum, stronsiyum, lityum, fosfor, bor tuzları, manyezit, amiyant, mika, lületaşı, florit,

grafit, kükürt, şap, kuvars, kristalleri, kuvarsit, oniks, zampara, korund, barit, zirkon, agat, ametist, beril, diopsit, elmas, kalsedon, krizopras, kehribar, Oltutaşı, opal, robin, rutil, safir, spinel, topaz, turmalin, türkuaz, yakut, zümrüt"

Öte yandan Taşocağı Nizamnamesi'nde belirtilmemiş olan veya niteliği Maden Yasası'na daha çok uyan bazı hammaddeler de değişik zamanlarda Maden Yasası kapsamına alınmışlardır. Perlit (19.1.1967), talk (21.2.1975), Şiferton, bentonit, diatomit, wollastonit, dolomit, olivin, pomza zeolit, alümit, anortosit, nefelinsiyenit, disten, sillimanit, andalusit, diyasporit, vermiküllit, lösit, trona (doğal soda), pirofillit, apatit, atapuljit, % 90 dan fazla SiO₂ içeren kuvars kumu ve % 30 dan çok Al₂O₃ içeren kaolin ve kil 9.11.1976 tarihlerinde Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla Maden Yasası'na dahil olmuşlardır.

Bir taşocağı ürününün Maden Yasası kapsamına alınabilmesi için sahanın ruhsatlı bulunması, bir sanayi hammaddesi olması, ihraç konusu olabilmesi koşulları aranmaktadır. Bu nitelikteki hammaddeler sahibinin Bakanlığa başvurması durumunda o sahaya özgü olarak yasa kapsamına alınabilmektedir.

TAŞOCAKLARI YÖNETMELİĞİ KAPSAMINDAKİ ENDÜSTRİYEL HAMMADDELER

Uygulamada Maden Yasası kapsamına girmeyen maddeler için başlangıçta da belirtilen 1901 tarihli Taşocakları Yönetmeliği'ne göre ruhsat verilebilmektedir. Bu yönetmeliğe göre Özel İdareler doğrudan işletme hakkı vermekte, arama söz konusu olmamaktadır.

Halen Taşocakları Yönetmeliğinde yer alan Endüstriyel Hammaddeler ise şunlardır:

"Alçıtaşı, kireçtaşı, traverten, tebeşir, mermer, kil, kaolin, marn, kum, kumtaşı, çakıl, çakıltası, çakmaktaşı, kaldırım taşı, granit, bazalt, lav, feldspat, aplit, çimento hammaddeleri, çanak-çömlek toprakları, tuğla-kiremit toprakları, boya toprağı, gübre yerine geçen topraklar ,piritli topraklar"

ENDÜSTRİYEL HAMMADDELERİN YASAL SORUNLARI

Gerekli görüldüğü zamanlarda Maden Yasası'nın kapsamı genişletilerek çeşitli konularda doğan sorunlar çözümlenmeye çalışılmaktadır. Ancak bu işlemler de çoğunlukla çözüm için yeterli olmamaktadır.

Bunun en belirgin örneği kil ve kaolin'de ortaya çıkmaktadır. Bu iki hammadde % 30 dan çok Al_2O_3 içermek koşuluyla Maden Yasası'na alınmışlardır. Ancak gerçekte bu miktarda alumina ancak çok sınırlı kil ve kaolin yataklarında olduğundan, bu oran alüminyum ve şap madeni ile ilgili olarak ortaya çıkan karışıklıkları gidereceği yerde daha karmaşık hale getirmiş bulunmaktadır.

Öte yandan ilk başvuru takaddüm hakkına ilişkin olduğundan arama ruhsatı alım aşamasına kadar maden aranma-

sına geçilememektedir. Dolaylı olarak bu ölü dönemde madende altımına oranın belirlenmesi güçtür.

Benzer sorunlar gerek kuvars kumunda gerekse oniks'de de ortaya çıkmaktadır. Özellikle oniks, mermer, kireçtaşı sahalarının çakışması bir bölümü ile Maden Yasası'na, diğer bölümü ile de Taşocakları Yönetmeliği'ne uyan sahaları ortaya çıkarmıştır.

Mermer, kireçtaşı, alçıtaşı gibi önemli taşocağı maddelerinde yasa kapsamı dışında oluşu sakıncalı durumlar yaratmaktadır. Oysa Taşocakları Yönetmeliği'ne tabi olan Endüstriyel Hammaddeler'in büyük bir bölümü de sanayi hammadde veya ihraç maddesidir. Taşocağı sahaları İl Özel İdarelerince 3-5 yıllığına ihale yoluyla verilmektedir. Bu sahalara belirli bir yatırım yapıldığı halde süre bitiminde ikinci bir ihale ile sahanın el değiştirme olasılığı vardır.

Maden Yasası'nın pek çok eksikliği vardır. Yasa ile madencilik sektörünün gelişmesi bir yana yitirilmesi bile çok güç olmaktadır. Öte yandan Endüstriyel Hammaddeler'in bir bölümünün Maden Yasası'na diğer bir bölümünün de Taşocakları Yönetmeliği gibi 1901 den kalma bir yasaya tabi oluşu başka bazı sorunlara daha yol açmaktadır. Bu nedenle Taşocakları Yönetmeliği'ne tabi olan değerli Taşocağı maddelerinin ilk aşamada Maden Yasası'na alınması yararlı olacaktır.

Daha ileri bir aşamada tüm yeraltı ve yerüstü kaynaklarını bir yasada toplamak düşünülmelidir. Birbirleriyle köken ve bulunuş yönünden ilişkili olan doğal kaynakları, Maden Yasası, Taşocakları Yönetmeliği, Şifalı Sular Yasası, Tuz Kanunu gibi ayrı ve benzersiz kurallarda belirtmek yerine, örneğin "Doğal Kaynaklar Yasası" gibi bir ad altında yeni bir yasa içinde toplamak olanaklıdır.